

UNIVERSITEIT•STELLENBOSCH•UNIVERSITY
jou kennisvenoot • your knowledge partner

Oor ANNA en ander andershede in die Afrikaanse leksikografie

Rufus H. Gouws
Universiteit van Stellenbosch

rhg@sun.ac.za

Department of Afrikaans and Dutch
•
Faculty of Arts and Social Sciences

Wat om te verwag

- Inleidende opmerkings
- ANNA – nuut en anders
- Vroeë andershede
- Nederlands en Afrikaans as taalpaar
- Woordeboeke vir Nederlandse toeriste
- Afrikaans en Engels as taalpaar
- Nederlands, Afrikaans en Engels
- 'n Nuwe rol vir Afrikaans
- Ten slotte

- 'n Oorsig van die stand van sake i.v.m. leksikografiese werk, en planne in verband met die leksikografie van Afrikaans
- Verskillende perspektiewe:
  - 'n metaleksikografiese perspektief
  - 'n tipologiese perspektief
  - 'n perspektief op algemene versus vakwoordeboeke;
  - 'n perspektief op die oorgang van die gedrukte na die elektroniese medium
  - 'n perspektief vanuit die woordeboekcultuur, ensovoorts.

- Aspekte van Nederlandse beïnvloeding
  - Afrikaans en Nederlands as behandelde taalpaar in 'n woordeboek
  - Nederlands se invloed in woordeboeke waarin Nederlands nie 'n behandelde taal is nie.
- Ander Afrikaanse woordeboeke
- Oorsigsbespreking – bly weg van erge metaleksikografie.

- ANNA, die *Prisma groot woordenboek Afrikaans en Nederlands*.
- ANNA verteenwoordig 'n vernuwende benadering in die leksikografiese praktyk
  - 'n tweetalige woordeboek met 'n enkele geïntegreerde makrostruktuur;
    - lemmata uit albei die behandelde tale in een alfabetiese ordening verstrek.
- ANNA is anders; daar is geen twyfel daaromtrent nie.

- Identifisering van die beplande teikengebruiker, die leksikografiese behoeftes en die naslaanvaardighede van hierdie teikengebruiker.
- Vir ANNA: 'n kundige teikengebruiker met 'n redelike kennis van albei die behandelde tale.
- Tradisionele tweetalige woordeboek sou 'n beperkte toegevoegde waarde vir teikengebruikers hê - spieëlbeeldartikels "**tafel** – tafel" en "**tafel** – tafel".
- Fokus veral op verskille tussen die twee tale.
- 'n Unieke subtipologiese kategorie met 'n eiesoortige aanbod en bewerking.

- Elke woordeboek moet in terme van 'n drietal kenmerke beplan en beoordeel kan word:
  - die leksikografiese funksies
  - die inhoud
  - die woordeboekstrukture.
- Leksikografiese funksies
"Die poging en vermoë van 'n woordeboek om die verskeidenheid behoeftes wat 'n gebruiker in 'n bepaalde gebruikersituasie ervaar, te kan bevredig." (Tarp 2000:196)

- Kommunikatiewe funksies (teksbegrip en teksproduksie) en/of die kognitiewe funksie (bykomende data oor byvoorbeeld taal en kultuur), bepaal die inhoud wat gekies moet word.
- Inhoud word as mikrostrukturele aanduiders in die woordeboekartikels of as bykomende leksikografiese data in die buitetekste aangebied.
- Die verpakking en aanbieding van die inhoud vra om 'n verskeidenheid woordeboekstrukture.
- Die dataverspreidingstruktuur speel hier 'n bepalende rol in besluite oor die aard en omvang van die woordeboek as draer van tekssoorte.

- ANNA: het leksikografiese funksies, bepaalde inhoud, 'n verskeidenheid strukture, ook 'n raamstruktuur met buitetekste.
- Die andersheid geld veral ten opsigte van inhoud en woordeboekstrukture.
- Woordeboekstrukture: 'n sentrale teks met slegs een alfabetiese komponent en 'n enkele hooftoegangstruktuur.
- Doeltaal en brontaal wissel tussen artikels van dieselfde artikeltrajek.

- Die makro-, artikel- en mikrostruktuur vertoon eienskappe wat nuut is in die Afrikaanse leksikografie:
  - 'n tweekoppige lemma met 'n adresseringstruktuur wat aan elke deel van die lemma 'n eie vormkommentaar toeken

geluid nw. [het; mv: -en], **geluid** nw. [mv: -e]
A|N ① (voortgebrachte klank) **geluid**, **klank** = verdachte geluiden *verdachte geluide*; een doordringend geluid 'n *deurdringende geluid* ≠ het geluid van de krekels *die geluid van die krieke*; er zit in die viool een mooi geluid *die viool het 'n mooi klank*; een afschuwelijk/vreemd geluid 'n *aaklige/snaakse geluid*; geen geluid meer kunnen voortbrengen *nie meer 'n geluid kan uitkry nie*
② (opinie) **geluid** = een (heel) ander geluid laten horen 'n *(heel) ander geluid laat hoor*
N (waarneembare luchttrilling) **klank** ≠ de snelheid van het geluid *die spoed van klank*; sneller dan het geluid bewegen *vinniger as klank beweeg*; het geluid regelen/afstemmen/bedienen *die klank stel/instem/versorg*; het geluid zachter zetten *die klank sagter stel*

- Twee verskillende soorte mikrostrukture.
- Artikels van sentrale teks: geïntegreerde mikrostruktuur.
- Artikels van die kompendium grammatikale lemmata: niegeïntegreerde mikrostruktuur (koteksinskrywings word na die semantiese subkommentare georden):

zonder² (voorz.), **sonder** (voors.) **1** (geeft aan dat iets ontbreekt) *sonder 2* (niet in het bezit van, niet gebruikend) *sonder 3* (geen rekening houdend met) *sonder ♦ 1* een huis zonder dak 'n huis sonder 'n dak; zonder een woord te zeggen *sonder om* 'n woord te sê **2** zonder werk zijn *sonder werk wees*; zonder geld zitten *sonder geld sit*; zonder zonde zijn *sonder sonde wees*; lezen zonder bril *lees sonder 'n bril*; hij kan niet zonder zijn auto *hy kan nie sonder sy motor klaarkom nie 3* het kost tien euro zonder de accijnzen *dit kos tien euro sonder belasting*; hij doet niets zonder mij *hy doen niks sonder my nie*

- Afrikaans én Nederlands word as metataal in die sentrale teks gebruik.
- Leksikografiese bewerking:
  - vertaalekwivalente met konteks- en konteksaanduiders;
  - ook bondige betekenisparafrases.
- 'n Tipologiese hibried – 'n tweetalige woordeboek met 'n eentalige dimensie.
- ANNA is metaleksikografies opwindend en eiesoortig maar nie enig in haar andersheid nie.
- Sit 'n tradisie van andersheid in die Afrikaanse leksikografie voort.

- Niegestandaardiseerde tale beskik hoogstens oor tweetalige woordeboeke.
- Eentalige woordeboeke word eers saamgestel na afloop van die taalstandaardiseringsproses Gallardo (1980).
- Die ontwikkeling van die Afrikaanse leksikografiepraktyk sluit by hierdie tradisie aan.
- Die eerste Afrikaanse woordeboeke was tweetalige woordeboeke.

- Vroeë tweetalige woordeboeke koördineer niegestandaardiseerde taal met 'n reeds gestandaardiseerde taal.
- Dikwels die taal van 'n koloniale moontheid.
- In Afrika: Gaboen – met sy 62 inheemse tale, maar met Frans as die enigste amptelike taal. Vroeë tweetalige woordeboeke koördineer Frans telkens met inheemse tale.
- In Suid-Afrika: Engels was dominant as taalpaarlid in tweetalige woordeboeke met 'n Afrikataal as ander taalpaarlid.

- Vroeë tweetalige woordeboeke: 'n praktiese kommunikasie-instrument vir die koloniale besetters.
- Ekstern gemotiveerde woordeboeke.
- Moedertaalspreker: Intern gemotiveerde woordeboeke.
- Die oorgang van ekstern na intern gemotiveerde woordeboeke: kenmerkend van die ontwikkeling van veral tweetalige leksikografie in Afrika; ook in Suid-Afrika.
- Oorgang van 'n Eurosentriese na 'n Afrosentriese leksikografie.

- Verskillende fases: die Nederlandse fase in 1806 finaal beëindig; die Engelse fases – 1795-1802 en weer van 1806-1910.
- Grootste deel van die negentiende eeu grootliks onder Britse koloniale beheer.
- Dit sou verwag kon word dat die eerste tweetalige Afrikaanse woordeboek Engels as die ander lid van die behandelde taalpaar sou hê.
- Die eerste Afrikaanse woordeboeke is eers saamgestel tydens die Britse koloniale era in Suid-Afrika.

- Die rol van Nederlands as lid van die taalpaar en die afwesigheid van Engels in dié vroeë leksikografiese werke.
- Uiteenlopende houdings van die samestellers van hierdie woordeboeke teenoor Afrikaans.
- Ekstern gemotiveerde woordeboeke
- Van besondere belang in hierdie vroeë leksikografiese fase was die woordeboeke van Changuion (1844) en Mansvelt (1884).
- Ook die andersheid van Tromp (1879).

- Changuion: *Proeve van Kaapsch Taaleigen (De Nederduitsche Taal in Zuid-Afrika hersteld)*
- As eerste Afrikaanse woordeboek mag die linguistiese waarde van hierdie woordeboek nooit onderskat word nie.
- Dit bied 'n weergawe van 'n versameling leksikonitems wat Kaaps, dit is ouer Afrikaans, van Nederlands onderskei.
- “Heeft het zijne belangrijke zijde, om op te merken, hoe het Nederduitsch van het eene gewest van *Nederland* van dat van het andere verschilt ...” (Changuion)

- Die werklike doel was nie die bevordering van Afrikaans nie, maar 'n poging ter verdere vestiging van Nederlands in Suid-Afrika.
- Om: “aan die Hollandse taal so ’n hegte grondslag te gee aan die Kaap dat Afrikaans (Kaapsche Taaleigen) geen ingang sou kon vind nie.” (Van der Merwe 1971).
- “Het hoofdoel van de volgende verzameling ... was om het Nederduitsch, voor zoo ver de taal, die in deze Kolonie gesproken wordt, dien naam dragen mag, van deels geheel vreemde, deels verminkte woorden en spreekwijzen te zuiveren, of althans den weg daartoe aan te wijzen.”
(Changuion)

- 'n Voorbeeld van sterk, eksplisiete preskripsie.
- Die makrostruktuur bevat Afrikaanse woorde as gidselemente van die artikel.
- Die mikrostrukturele bewerking bestaan uit verskillende tipes aanduiders in Nederlands - soms vertaalekwivalente, soms betekenisparafrases, herkomsaanduiders of algemene leksikografiese kommentaar.
- Die *Proeve* as 'n tipe tweetalige woordeboek wyk af van die verstekwerkswyse van tweetalige woordeboeke.

Afrikaanse lemmata en die suiwer Nederlandse vorm
as ekwivalent:

“**Gang**, naauw straatje, steegje”

“**Knijptang**, nijptang”

“**Vark**, varken”.

Herkoms- en betekenisverklaring:

“**Vlei**, dit w. schijnt uit *vallei* zamengetrokken,
en beteekent eene groote plas
stilstaand water.”

Linguïstiese regstellende aksie:

“**Loopen**, dit w. voor *wandelen* te gebruiken, heeft, dunkt mij, iets onbeschaafds ..”

“**Róman**, door verplaatsing van den klemtoon voor *román*, is dubbel bespottelijk, omdat men aan de Kaap een visch heeft die *róman* heet.”

“**Zwafeltje**, bedorven uitspr. van *zwaluwtje*.”

- Tromp (1879) *De Afrikaansche Taal* ('n hoofstuk uit sy werk *Herinneringen uit Zuid-Afrika ten tijde der annexatie van de Transvaal*).
- Ekstern gemotiveerde woordeboek.
- Nie daarop gerig om Afrikaans te bevoordeel nie maar om Nederlands te herstel.
- “De Afrikaansche Taal, die tot stam de Oud-Hollandsche taal heeft, is zeker wel het leelijkste en meest vermengde dialect, dat ooit bestond.”
- Bou nou 'n nasie!!!!

“Het is dan ook bepaald jammer, dat degene, die zich de moeite wilde getroosten, regels en genootschappen tot instandhouding er van in het leven te roepen, zijn tijd en inspanning niet liever ten koste legde aan eene poging, het hoog-Hollandsch ... tot zuivering van het Afrikaansch, en ter vervanging daarvan in Zuid-Afrika, ingang te doen vinden.”

- Afrikaanse lemmata (sowel woorde as uitdrukings) met 'n bewerking in Nederlands
  - 'n vertaalekwivalent: “Metsie (van match) – lucifer”
  - ‘ - 'n betekenisparafrase: “Gesels-e – een avondje of middagje ergens gaan passeeren”
  - 'n stukkie kommentaar:
“Ik het die pens dikgevreet. – (Deze minder behoorlijke uitroep is in het Afrikaansch volstrekt niet ongeoorloofd, en hoorde ik zelfs eenmaal door eene der eerste dames van Pretoria op een souper aan Shepstone ten antwoord geven, toen deze haar uitnoodigde, nog iets te gebruiken.)”

- Toegang tot inskrywings word verswaar deur 'n lukrake makrostruktuur.
- Dit handhaaf nie 'n alfabetiese ordening nie.
- Dit ontbreek Afrikaans nie aan: “twijfelachtige uitdrukkingen” nie.
- Gee wel soms erkenning aan die waarde van Afrikaans.
- Verskeie Afrikaanse woorde “dragen niet alleen den stempel der oorspronkelijkheid, maar zouden zelfs ons Hollands kunnen verrijken.”
Voorbeelde: *wacht-een-beetje*, *haak-en-steek*, *vuurhoutje*, *verkleurmannetje* en *trapzoetjes*.

- Mansvelt (1884): *Proeve van een Kaapsch-Hollandsch Idioticon.*
- Afrikaanse lemmata met 'n Nederlandse bewerking.
- *Idioticon*: dit het niks met idiote te make nie, maar dit verwys na die woorde en uitdrukkings wat eie is aan 'n besondere streek – in hierdie geval Suid-Afrika (Mansvelt).
- Hy sê sy boek bevat woorde en uitdrukkings wat hedendaagse Nederlands óf nie ken nie óf in 'n ander sin gebruik.

- Vier tipes woorde en uitdrukkings wat hy opneem:
  - Woorde wat hier gevorm is.
  - Nederlandse woorde wat hier 'n betekenisverandering ondergaan het.
  - Woorde uit Oud-Hollands wat aan die Kaap voortleef, maar in Nederland in onbruik geraak het.
  - Woorde wat Afrikaans aan ander tale, veral Maleis, ontleen het.
- Wys pertinent op die lewenskragtigheid van Afrikaans en die nuwe ontwikkeling in dié taal.

- Mansvelt beklemtoon die andersheid tussen Nederlands en Afrikaans op 'n positiewe manier.
- Hy stel die noodsaak om die eienaardighede van Kaapsch-Hollandsch te ken maar ook om Afrikaanssprekendes meer vertrouwd met Nederlands te maak.

- Mansvelt spreek kritiek uit op bepaalde foutiewe gebruike of uitspraakvorme wat afwyk van Nederlands.
- Hy erken die ingeburgerdheid van hierdie vorme.
- Wys op taalverandering in die grammatika van Afrikaans, byvoorbeeld *alkant*:

“Het is algemeen bekend, dat vooral bij ‘t jongere geslacht bijna alle sterke werkwoorden zwak vervoegd worden, en ook ’t personenonderscheid geheel is weggefallen, zoodat men zegt: *ek, jij, hij, ons, julle, hulle is, het, gaat (gaan), enz...*”

Wys op positiewe veranderinge, by *dwarstrek*:

“ Dit woord beschouw ik als van echt Afrikaanschen oorsprong en als een zeer gelukkigen plaatsvervanger van *dwarsdrijven* of *dwarsboomen*, welke laatste in een land zonder bevaarbare rivieren of kanalen voor de groote massa geen beteekenis hebben, terwijl *dwarstrek* aan den ossewagen, een echt Afrikaansch voertuig, ontleend is.”

- Afr en Ndl: Min tradisionele tweetalige woordeboeke met 'n enkel brontaal-doeltaal-aanbod in twee opeenvolgende alfabetiese komponente.
- Demeersseman et al. (2000) se *Kramers Woordenboek Zuid-Afrikaans-Nederlands/Nederlands-Zuid-Afrikaans* en Pfeiffer et al. (2011) se *Protea Miniwoordeboek Afrikaans-Nederlands/Nederlands-Afrikaans*.
- Die leksikografiese bewerking in albei hierdie tweerigtingwoordeboeke is identies.

- Dekker en Paardekooper (1990): *Nederlands-Afrikaanse Woordeboek*.
- 'n Eenrigtingwoordeboek met Nederlands as bron- en Afrikaans as doeltaal.
- 'n Baie spesifieke gebruikersgroep.
- 'n Duidelik verklaarde funksie.

“Dit wil die Afrikaanssprekende wat nie Nederlands magtig is nie, veral die senior hoërskoolleerling en jong student, help om boeke in daardie taal makliker en met begrip te lees. Dit wil die Nederlandse woorde, woordvorme en uitdrukkings wat vir hom verstaansprobleme mag oplewer en wat hy die waarskynlikste gaan teëkom, in Afrikaans verklaar.”

- Innoverende tweetalige leksikografie met woordeboeke wat in Nederland saamgestel is:
  - intern gemotiveerd vir die Nederlandse teikengebruiker;
  - ekstern gemotiveerd ten opsigte van die beplande gebruiksituasie van die betrokke woordeboek.
- As praktiese gebruiksinstrumente kan woordeboeke tot hulp van toeriste wees.

- Reiswoordeboeke lyk nie altyd na vorm en struktuur soos tradisionele woordeboeke nie.
- Houers van inligting gerig op 'n verskeidenheid behoeftes van die geïdentifiseerde teikengebruiker.
- Veltkamp-Visser (1996) se *Afrikaans op Reis* en Van Sterkenburg (2009) se *Moenie Mounie/Niet Mekkeren: vir Nederlandse toeris in Suid-Afrika*.

- *Moenie Mounie/Niet Mekkeren* is 'n innoverende woordeboek.
- 'n Goeie voorbeeld van leksikovermaak.
- “Zuid-Afrikaans met een glimlach” (Van Sterkenburg).
- Intern gemotiveerd vir die Nederlandse teikengebruiker maar ekstern gemotiveerd ten opsigte van die beplande gebruiksituasie.

- Die leksikografiese komponent is ingebed in 'n prosaïese beriggewing van 'n reis deur Suid-Afrika.
- Hierdeur word verskillende tematiese afdelings geskep waarbinne die betrokke leksikonitems leksikografies bewerk word.
- Voortekste: die geskiedenis en kenmerke van Afrikaans, Afrikaans na apartheid, roetineformules.
- Kernleksikografie: “Woorden die niet betekenen wat wij denken dat ze betekenen”.
- Die andersheid tussen die twee tale bly 'n deurlopende tema in woordeboeke met Afrikaans en Nederlands as taalpaar.

- Temas soos *Politiek niet correct*, *Algemene woordenschat*, *Dagelijkse gebruiksvorwerpen*, *Eten en drinken*, *Kleding*, *Sport*, en andere.
- Ondersteun deur talle pragfoto's.
- 'n Vars bewerking van 'n aantal Afrikaanse hoëfrekwensiewoorde.
- Alhoewel die tematiese struktuur nie iets nuuts is nie, is die geïntegreerde aanbod van woordeboek en prosateks leksikografies anders en vernuwend.
- Ook hier word die leksikografiepraktyk verryk met 'n toeristewoordeboek wat uitgebrei is tot 'n vermaaklike toeristegids.

- Dit sou te wagte wees dat daar in die tyd van die Britse besetting van Suid-Afrika en tydens die toepassing van die streng verengelsingsbeleid ekstern gemotiveerde woordeboeke sou wees met Engels en Afrikaans as behandelde taalpaar.
- Tydens die negentiende eeu het dit nie gebeur nie; slegs enkele rudimentêre tweetalige woordelyste.
- Die eerste werklike woordeboek met hierdie taalpaar, die *Patriotwoordeboek/Patriot Dictionary*, se eerste deel (Afrikaans-Engels) verskyn in 1902 en die tweede deel (Engels-Afrikaans) in 1904.
- Ook hier is andershede geen vreemde verskynsel nie.

- S.J. du Toit, een van die grondleggers van die Patriotspellingstelsel, anonieme samesteller
- Een van die eerste intern gemotiveerde Afrikaanse woordeboeke.
- 'n Sterk pro-Afrikaanse benadering – maar nie anti-Engels nie.
- 'n Andersheid van *Patriotwoordeboek/Patriot Dictionary*: die eerste belangrike bron om die verhouding tussen Afrikaans en Engels te probeer verstewig.

- “En dis ons hoofdoel: om samewerking te beforder tussen di twe hoofrasse, Afrikaners en Engelse, in ons land; want daartoe is onmisbaar dat hulle wederkerig mekaars tale in sofêr ken dat hulle mekaar kan ferstaan (onbekendhyd met makaars tale is ’n grote bron fan misferstand en wangefoel), Dit word reeds algemeen gefoel en erken.”
- Dit is een van die bindendste oortuigings van die samesteller van ’n intern gemotiveerde woordeboek

- 'n Inheemse bewerking van eg Afrikaanse leksikonitems.
- Uit die 16 500 woorde in die eerste deel is 1 100 “suiwer Afrikaanse woorde, dit wil sê woorde wat in Hollans ni foorkom ni, of wat in Hollans ander betekenis het ..”
- Voorbeelde van sulke woorde is *afdraand*, *baljaar*, *fletters*, *korrelkop*, *stampkar* en *wynfligi*.

- Die vroeë dekades van die twintigste eeu is gekenmerk deur 'n eiesoortige minitaalstryd oor die voortsetting van Nederlands in Suid-Afrika, al dan die vestiging van Afrikaans as 'n selfstandige taal.
- Sedert Uniewording in 1910 was Nederlands en Engels die twee amptelike tale van Suid-Afrika; ook die amptelike skooltale.
- Die SA Akademie is in 1909 gestig en moes onder meer sorg vir die gelykberegting van Nederlands en Engels (Van Rensburg 2017).

- Die besluit oor die invoer van Afrikaans as skooltaal is voorafgegaan deur jare waarin die Taalbond, met prof. WJ Viljoen aan die stuur, Hollandsonderrig wou versterk, onder meer deur gebruik te maak van die Vereenvoudigde Hollandse Spelling (VHS), soos in Nederland voorgestel deur Roeland Anthonie Kolléwijn.
- Saam met Hubertus Elfers stel Viljoen in 1908 die *Beknopt Nederlands Woordeboek voor Zuid-Afrika* saam - 'n woordeboek wat met die VHS 'n beter vastrapplek aan Nederlands in Suid-Afrika wou gee.

- Die skrywers verwys na die “twee elementen” wat om voorrang meeding, te wete “het volgens de kollewijnse spelmethode vereenvoudigd Hollands en het zogenaamde “Afrikaans”.”
- Hulle woordeboek wil die eersgenoemde element te versterk:
- “een werk, dat berekend is, het spraakgebruik in Zuid-Afrika niet te wijzigen, maar er die vorm aan te geven, welke het tot een alom erkende scheut van het Nederlands op vreemde bodem zal doen verheffen ...“ (“Voorbericht”, Elfers en Viljoen 1908).

- Die besluit van die SA Akademie ten gunste van Afrikaans as skoolvak, die verskyning van die eerste uitgawe van die *Afrikaanse woordelys en spelreëls* en die erkenning van Afrikaans as amptelike taal in 1925 het die formele posisie van Nederlands laat taan.
- Die invloed van Nederlands op Afrikaans is nie opgehef nie.
- Taalnasionalisme van die dertigerjare:
  - Taalkundiges erken eerder Nederlandse vorme in die Afrikaanse leksikon as leenwoorde of leenvertalings uit Engels.

- 'n Opvallende andersheid in die ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse leksikografie:
  - die poging om Nederlands se posisie te verstewig; soos blyk uit onder meer die woordeboeke van Elfers en Viljoen;
  - die poging om Nederlands te benut om Engelse invloed teen te werk.
- Dit blyk duidelik uit die talle Neerlandismes in die vroeë en selfs ook latere tweetalige woordeboeke met Engels en Afrikaans as taalpaar.

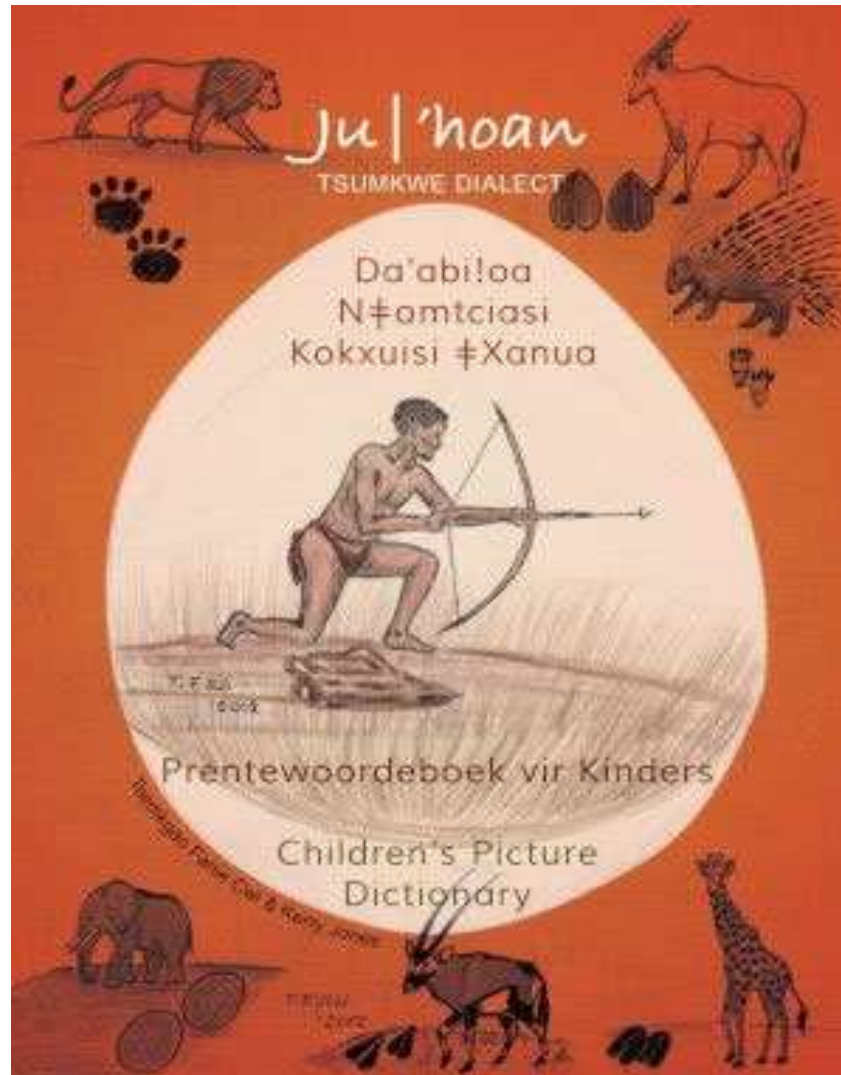
- *Tweetalige woordeboek/Bilingual Dictionary: 1931/1936.*
- 'n Sterk Nederlandse voorkeur:
  - “By die vertaling het ons nie geskroom om die Nederlandse woordeskat aan Afrikaans sinsbaar te maak nie. ... “
- Neerlandismes sou vir lank nog hierdie woordeboek kenmerk
- TW⁸ (1984): *afdruiþ, afhandig maak* (steel, wegrokkel), *dit teen iemand aflê* (die slegste daarvan afkom), *op die begane grond wees* (grondvlak), *iemand se voorbidding behoef* (nodig hê).

- TW was nie die enigste woordeboek wat Neerlandismes bevat het nie.
- Die andersheid in die Afrikaanse leksikografie dat Nederlands 'n sterk invloed handhaaf, kom ook in ander woordeboeke voor.
- Kempen (1946) was van mening dat sekere Nederlandse woorde in die WAT opgeneem moes word.
- Veral Nederlandse kultuurwoorde wat nie deel was van die Afrikaanse woordeskat nie maar waaraan Afrikaans dalk in die toekoms behoefte sou kon hê – die leksikograaf as profeet!

- *Ju|'hoan Tsumkwe Dialect/Prentewoordeboek vir kinders/Children's picture dictionary* (Jones: 2014)
- *Ouma Geelmeid ke kx'u ||xa||xa N|uu/Ouma Geelmeid gee N|uu* (Shah en Brenzinger 2016)
- Die voltooiing van 'n bepaalde sirkel in die Afrikaanse leksikografie.

Ouma Geelmeid gee N|uu

- In Changuion en Mansvelt: Afrikaans die niegestandaardiseerde taal wat met die gestandaardiseerde Nederlands gekoördineer is.
- Hier speel Afrikaans saam met Engels die rol van gestandaardiseerde taal met Ju|'hoan, ('n noordelike Khoesantaal), en N|uu, ('n nie-Bantoe-kliektaal wat deel van die !Ui-familie) die niegestandaardiseerde tale.
- Vir hulle vroeë leksikografiese toetrede afhanklik van die mede-optrede van 'n gestandaardiseerde taal.

- 'n Tematiese ordening, aangevul deur buitetekste met 'n alfabetiese ordening van die lemmas wat in die sentrale teks aangebied word.
- Afrikaans en Engels is brontale in die Ju|'hoan-woordeboek.
- Afrikaans en N|uu is brontale in die woordelyste van die N|uu-woordeboek is.
- Andershede in albei hierdie woordeboeke is:
  - die gemeenskapsgerigtheid;
  - die sterk fokus op die kultuur van die betrokke taalgemeenskap.

- Die *Ju|'hoan Tsumkwe Prentewoordeboek*:
- gemeenskapsbetrokkenheid.
- “Hierdie woordeboek is deur baie mense saamgestel.”
- Die hoofogmerk is om:
“Ju|'hoan-kindere te voorsien van literatuur in hulle moedertaal wat plaaslik geïnspireer is en wat ook met die buitewêreld gedeel kan word.”
- “Hou jou mense, jou taal en jou kultuur na aan mekaar.”

- *Temas Diere, Voëls, Insekte, reptiele en goggas, Tuiste en die gesin, Jag, Versamel, Dans.*
- Die artikeluitleg het illustrasieprente as dominante aanduiders – wat betref plasing en grootte.
- Die illustrasieprente tree as gidselemente van elke artikel op: van die prent na die woord.
- Dit dra by tot hierdie woordeboek se eiesoortige toegangstruktuur.
- 'n Nietradisionele benadering tot die makro- en artikelstruktuur:
  - nie verbale gidselemente nie;
  - die prent tree as primêre adres op.

- N|uu is een van die mees bedreigde tale in Afrika.
- Die laaste vlot sprekers is drie susters in die omgewing van Upington. Katrina Esau, ook bekend as Ouma Geelmeid, is die jongste suster.
- *Ouma Geelmeid ke kx'u ||xa||xa N|uu/Ouma Geelmeid gee N|uu* is 'n leesboek vir die ≠Khomani-gemeenskap.
- Woordeskat, uitdrukkings maar ook geïllustreerde aanduidings van vokale, konsonante en klapklanke bevat.

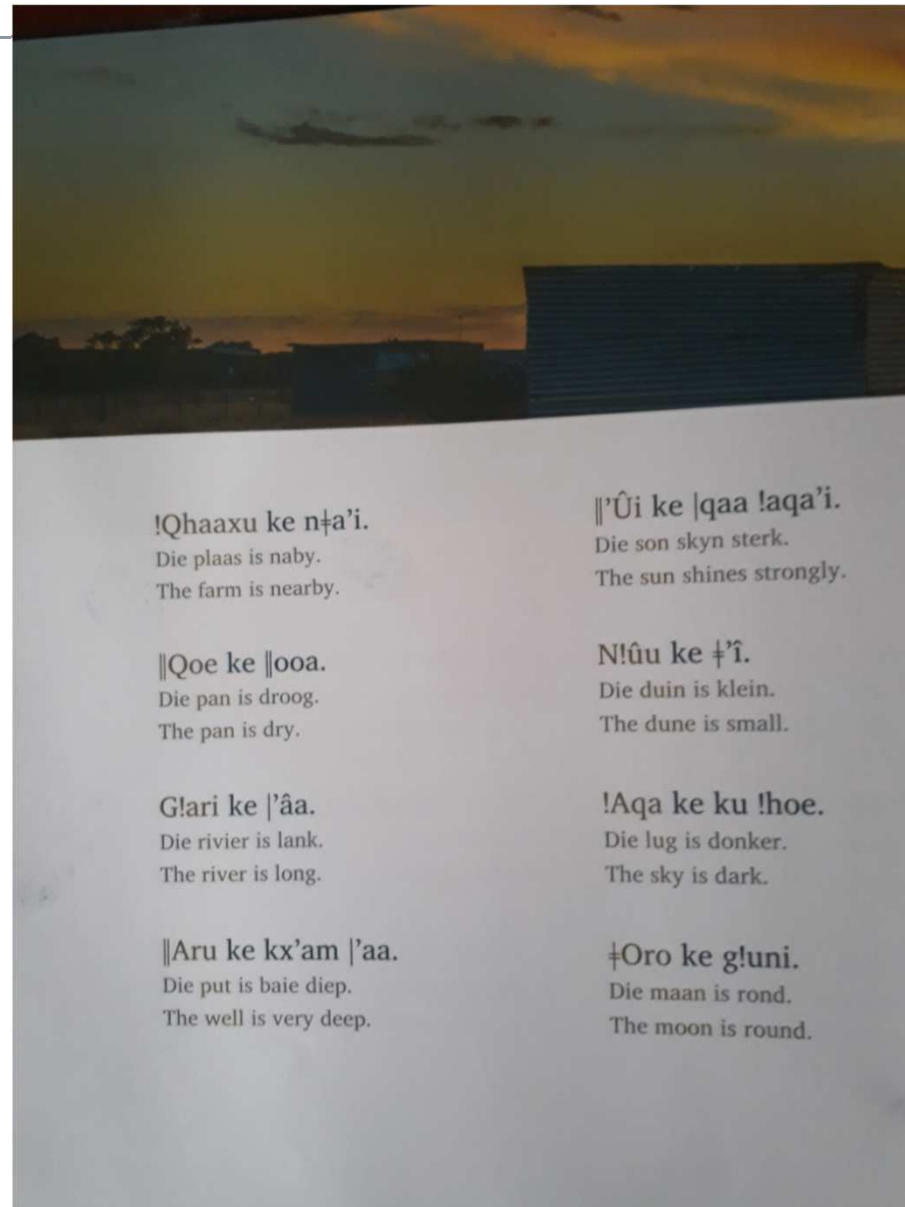
- Gerig op 'n teksbegrip- en teksproduksiefunksie met beperkte kognitiewe funksie.
- Hierdie woordeboeke het veral 'n taalbehoudopdrag.
- Die rol van Afrikaans mag nie onderskat word nie.
- Baie van die teikengebruikers gebruik Afrikaans as verkeerstaal.

N|uu

	<p>purukutsi schoenlapper butterfly</p>		<p>hâasi perd horse</p>
	<p>ǀ'haqu miskruier dung beetle</p>		<p>piri bok goat</p>
	<p>g oo bul bull</p>		<p> axusi skaap sheep</p>
	<p>gum koei cow</p>		<p>mǀōa kat cat</p>
	<p>donkisi donkie donkey</p>		<p>ǀhun hond dog</p>

!Qhaaxu ke n|a'i.
Die plaas is naby.
The farm is nearby.

||Qoe ke ||ooa.
Die pan is droog.
The pan is dry.

G!ari ke |'âa.
Die rivier is lank.
The river is long.

||Aru ke kx'am |'aa.
Die put is baie diep.
The well is very deep.

||'Ûi ke |qaa !aqa'i.
Die son skyn sterk.
The sun shines strongly.

N!ûu ke †'î.
Die duin is klein.
The dune is small.

!Aqa ke ku !hoe.
Die lug is donker.
The sky is dark.

†Oro ke g!uni.
Die maan is rond.
The moon is round.

- Van Changuion tot ANNA en tot *Ouma Geelmeid leer N|uu* was die Afrikaanse leksikografie op reis.
- Afrikaans is gedra en ontwikkel en gestandaardiseer deur sowel ekstern as intern gemotiveerde woordeboeke.
- Daar is voorbeelde van teoreties gebaseerde leksikografiese werk, voorbeelde van vernuwende werk, voorbeelde van standaardbehoudende en standaardskeppende woordeboeke en ook leksikovermaak.

- Wisselwerking tussen:
  - taalpare;
  - teorie en praktyk;
  - tipologiese en subtipologiese kategorieë;
  - gebruikersbehoefte en naslaanvaardighede;
  - preskriptiewe en deskriptiewe pogings;
  - standaardvariëteite en ander variëteite;
  - 'n eentalige, tweetalige en veeltalige data-aanbod.

Daar is genoeg lewe in dié leksikografie om aan kritici te kan sê:

“Moenie mounie/Niet mekkeren.”

Baie dankie!